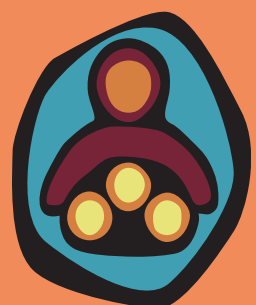

Meeqqat Aalasut

Aalanermut uuttuutit atorlugit aalasarnerup
sivisussusianik akulikissusianillu misissuineq

Trine Fuhr Nielsen
Christina Schnohr

Meeqqat Aalasut

Aalanermut uuttuutit atorlugit aalasarnerup sivilissusianik akulikissusianillu misissuineq

Trine Fuhr Nielsen aamma Christina Schnohr

Suliamik nalilersuisoq: Mette Toftager

Copyright © 2022

Statens Institut for Folkesundhed, SDU

Issuaaneq, tassunga ilanngullugit takussutissianik aamma tabelinik, pisinnaavoq issuaaffigineqartup erseqqissumik nalunaarneratigut.

Elektroniskimik saqqummersitaq: ISBN 978-87-7899-580-3

Statens Institut for Folkesundhed

Studivestryde 6

1455 København K

www.sdu.dk/sif

Nalunaarusiaq uani aaneqarsinnaavoq www.sdu/sif

Siulequt

Timimik aalatitsisarneq innuttaasut peqqissutsimikkut qanoq issusiannut takussutissaavoq pingaarutilik. Kalaallit inuusuttut akornanni timimik aalatitsisarnerup sivisussusia akulikissusialu pillugit maannamut ilisimasat killeqarput, nalunaarusiamilu matumani suliniut atu-artut akornanni timimik aalatitsinerup sivisussusianik akulikissusianillu uuttuinertalik nas-suiarneqarpoq – ilutigitillugu taakku aamma ulluinnarni timiminnik qanoq aalatitsitigisarner-minnik namminneq nalunaaruteqarlutik.

Taamaalilluni aalanermut uuttuutit (aamma *accelerometer*inik taaneqartartut) aqqissuus-samik ikkussuunnerinut periutsit nalunaarusiami aamma nassuiarneqarput, taamaaliornik-kut Kalaallit Nunaanni pissutsit atuuttut naapertorlugit misissuinerup assingusunik allat aamma ingerlatitseqqissinnaaniassammata. Ilutigitillugu nuna tamakkerlugu aamma nunat tamalaat akornanni tamatumunnga inassuteqaatinut tunngatillugu kalaallit meerartaasa ti-miminnik aalatitsisarnerisa sivisussusiat akulikissusiallu qanoq innersut nalunaarusiami aamma qulaarneqarput.

Saqqummersitaq una Syddansk Universitetimi Statens Institut for Folkesundhedime-ersuuvoq (SIF). Nalunaarusiap suliarineqarnera HBSC Greenlandip, apeqqutit akisassiat atorlugit Kalaallit Nunaanni inuusuttut akornanni misissuisartuni kisiartaasup, aamma SIF-imi immikkoortortat marluk, Afdeling for Folkesundhed i Grønland aamma Institut for Idræt og Biomekanik suleqatigiinnerisigut piviusunngorpoq. Timersoqatigiit Kattuffiat aalanermut uuttuutininik ataatsimoorluni pisinermut tapersiivoq.

2022-p aallartinnerani suleqatigiissitamik pilersitsisoqarpoq, taakku ataatsimoorlutik sulia-rissallugit kalaallit meeqqat atuarfianni atuartut timiminnik aalatitsisarnerisa sivisussusian-nik akulikissusiannillu aamma issiaannarnermik ileqqoqarnerannik misissuinissamut pilersaarusionerup, paasissutissanik katersuineq, misissueqqissaarneq aamma ingerlatitseqqin-neq. Suleqatigiissitap inuttarivai Trine Fuhr Nielsen (Københavns Universitet, KU), Hans Hougaard Frederiksen (KU), Christina Schnohr (HBSC Greenland), Christina Viskum Lyt-ken-Larsen (SDU), Birgit Niclasen (HBSC Greenland), Jan Christian Brønd (SDU) aamma Sarah Overgaard Sørensen (SDU).

Qujanaq

Atuarfinni peqataatitaqartuni atuartunut peqataanissaminnik nalunaartunut tamanut, kiisalu taakku ilinniartitsisuisa aamma angajoqqaavisa tapersersuinerannut qujanarujussuaq. Im-mikkut aamma qutsavigineqassapput atuarfiup pisortaata tullia Karin Hansen, atuarfinni pisortat Margrethe Karlsen Brummerstedt aamma Karno Lyngø; ilisseqanngippat misissui-neq ingerlanneqarsinnaasimanaviangikkaluarpoq.

Imarisai

1. Siulequtsiussaq aamma siunertaq	5
1.1 Siulequtsiussaq	5
1.2 Siunertaq	6
2. Tunuliaqutaq	7
2.1 Timimik aalatitsisarneq aamma tamatuma innuttaasut peqqissusiannut pingaarutaa	7
2.2 Issiaannarnermik ileqqoqarnerup kingunerisinnaasai	8
2.3 Timimik aalatitsisarnerup sivisussusianik akulikissusianillu nakkutilliineq	9
2.4 HBSC	10
3. Atortut aamma periuseq.....	11
3.1 Atuarfinnik peqataasussarsiorneq	11
3.2 Misissuinerup annertussusia	11
3.3 Klassini saqqummiinerit	12
3.4 Aalanermut uuttuutiniq ikkussineq aamma peersineq	12
3.5 Misissuinerup ingerlanerani malittarinnineq	12
3.6 Kajumissuseq, mianerinnineq aamma ilisimatusarnermi ileqqorissaarnikkut periuseq	13
3.7 Aalanermut uuttuut atorlugu timimik aalatitsinermik aamma issiaannarnermik uuttuineq	13
3.8 Paasissutissanik misissueqqissaarneq aamma ingerlatitseqqinneq	14
4. Inerniliussat.....	16
4.1 Suaaassuseq aamma ukiut	16
4.2 Timimik aalatitsineq akunnattumik aamma qaffasissumik sakkortussusilik	17
4.3 Allornerit	17
4.4 Issiaannarnermik ileqqoqarneq	18
4.5 Apeqqutinit akisassianit paasissutissanik sanilliussineq	18
5. Ataqtigiissitsineq	19
5.1 Paasisat pingaarnerpaat	19
5.2 Atortut aamma periutsip nakooqqutaat aamma sanngeequtaat	20
5.3 Siunissami ilisimatusartarnissanut isumassarsissutaasinnaasut	22
Nalunaarusiamut immersueqataasut	22
Najoqqutat	24

1. Siulequtsiussaqaq aamma siunertaq

1.1 Siulequtsiussaqaq

Timimik aalatitsisarneq peqqissumik inuuneqarnissap ilagivaa pingaarutilik, aamma peqqissutsimik siuarsaanermik aamma pitsaaliuinerneq suliaqarnermi suliaassaqaarfii assi-giinngitsut akornanni suleqatigiinnermi ataatsimoorussamik siunnerfeqarnissaq qulakkeer-niarlugu Kalaallit Nunaanni innuttaasut peqqissuunissaannik suliniummi Inuuneritta III-mi sulisoqarpoq (Paarisa, 2020). Timersoqatigiit Kattuffiat periusissiamik 2020-mi saqqummi-ussivoq, takorloorneqarluni Kalaallit Nunaat 2030-mi nunarsuarmi tamarmi timimik aalatit-sinerpaaffiussasoq (Timersoqatigiit Kattuffiat, 2020). Inuuneritta III-mi naleqqat sisamaasut ilaat ataaseq nassuiarneqartoq tassaavoq, meeqqat inuusuttullu tamarmik peqqinnartumik inooriaaseqarnermik aamma peqqinnartunik ileqqoqarnermik siuarsaasumik susassaqaq-fiulluartaumillu inuuneqassasut. Timimik aalatitsisarneq inuunermik sivilisunerulersitsisin-naasoq, aamma inooriaatsimik pissuteqartumik nappaatinik arlalissuarnik pitsaaliuissutaa-sinnaasoq uppernarsaatissaqarluarpoq. Nunani suliffissuaqarfiusuni ukiuni kingullerni 50-ini ineriartorneq ulluinnarni issiaannarluni suliaqarnermut sammisumik ineriartorfiusimavoq, tamannalu sulinerneq aamma sunngiffimmi atuuppoq, tamannalu aarlerinaammik pilersitsivoq, tamatumalu ineriartornera malinnaaffigissallugu pingaaruteqarluni (Naalakkersuisut, 2012).

Nunat tamalaat akornanni atuartut misissuiffigineqartarnerannut Health Behavior in School-aged Childrenimut (HBSC-imut) atuartut timiminnik aalatitsisarnerisa sivilisussusian-nik akulikissusiannillu apeqqutit akisassiat atorlugit paasisutissamik katersuinerneq Kalaallit Nunaat 1994-imiilli tapertaasarpoq, kisianni nalorninarpoq, uuttuinerit nammineq nalunaarutigineqartut atuartut timiminnik aalatitsisarnerisa sivilisussuserpiaannut akulikis-suserpiaannullu qanoq naleqqutsiginersut. Timimik aalatitsisarneq nalinginnaasumik acce-lerometerimik (aalanermeq uuttuummik) ikkussinikkut misissorneqartarpoq, taanna inuup aalaneramik ulloq unnuarlu uuttuisinnaavoq, aamma sakkortuumik, akunnattumik aamma sakkukitsumik timimik aalatitsinerit immikkoortissinnaallugit, kiisalu inuit issianersut innan-ganersulluunniit aamma immikkoortissinnaallugit.

Misissuinerneq siunertat pingasut uku nalunaarusiami nassuiarneqarput:

- 1) Siullertut siunertarineqartumi kalaallit atuartut akornanni accelerometerit (aalaner-mut uuttuutit) atorlugit siusinnerusukkut misissuinerneq ingerlatsisoqarsimanngin-neranut naapertuppoq, tamannalu suliniummik feasibility-study¹-nngortitsivoq. Tamatuma kingunerivaa, kingusinnerusukkut misissuinerneq

---

¹ Feasibility study = suliniut qanoq naammassineqarsinnaatiginersaq pillugu misissuineq / naammassineqarsinnaassusia qaffasippoq.

misilittagaqarfigineqarnissaat siunertaralugu aalanermut uuttuutit atorneqarnissaanut immikkuualuttortat tamarmik misilerarneqarnerat aamma uppersaaser-sorneqarnerat.

- 2) Aappaattut siunertarineqartoq tassaavoq, atuartut, misissuinermit peqataasut, qanoq amerlatigisut Naalagaaffiit Peqatigiit peqqinnissaq pillugu suleqatigiiffiata WHO-p timimik aalatitsinissamik inassuteqaataanik naammassinnitsiginersut nalunaarusiornissaq pillugu paasissutissat katersorneqartut atorneqarnissaat. Taamaaliornikkut Kalaallit Nunaata 2030-mi timimik aalatitsinerpaaffittut anguniagaqarnermi angunissaa sulii qanoq ungasitsiginersooq pillugu nalunaarussiaq tikkuussissaaq.
- 3) Pingajuattut siunertarineqartoq tassaavoq, HBSC Greenlandip apeqqutinik akissaa tutsuiginassusiat misissoqqissaassallugu, accelerometerit (aalanermut uuttuutit) meeqqanut atuartunut ikkussuunneqassammata, ilutigitillugulu taakku timimik aalatitsinermik uuttuinermit apeqqutit HBSC 2022-mi apeqqutigineqartut akissuteqarfigissallugit. Paasissutissat aalanermut uuttuutinit katersorneqartut timimik aalatitsinermik uuttuinermit HBSC-imi apeqqutit naleqqussusiannik naliliinissamut atorneqassapput.

1.2 Siunertaq

Nalunaarusiami matumani siunertarineqartoq tassaavoq, paasissutissat tunngavigalugit Kalaallit Nunaanni siullermeerutaasumik nuna tamakkerlugu 11-niit 16-inik ukiullit akornanni timimik aalatitsisarnernup sivilissusianik akulikissusianillu aamma issiaannarnermik ileqqoqarnermik uuttuinermik aqqissuussamik nakkutigineqartumik inerniliussat nas-suarneqarnissaat, taamaaliornikkullu Kalaallit Nunaanni meeqqat aamma inuusuttut timiminnik qanoq aalatitsitigisarnersut pillugu tutsuiginartumik takutitsinissamut tapertaalluni.

2. Tunuliaqutaq

2.1 Timimik aalatitsisarneq aamma tamatuma innuttaasut peqqissusiannut pingaarutaa

Ulluinnarni timimik aalatitsilluartarneq nappaatinik arlalinnik pitsaaliuissutaasarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2018). Timimik aalatitsisarneq meeqqanut inuusuttunullu peqqissutsikkut iluaqutissartai amerlallutillu uppersaatissaqarluarput. Eqeersimaarfiusumik inu-uneqarneq meeqqat inuusuttullu uummataannut, aavisa kaaviaarnerannut, nukissaqassusiannut, nukimminnik aqutsisinnaanerannut, oqimaaqatigiissitsisinnaanerannut aamma hormoniinut- aamma timaasa nappaatinut akiuussinnaanerannut pitsaasumik sunniuteqartarpoq, aammattaaq timimik aalatitsisarneq qasujaannerulernermik, saarngit mattunerulernerannik, aap orsumik akoqarnerata annikinneruneranik kiisalu diabetesimik nappaateqalernissap aallarnisarnissaanut aarlerinaammik annikinnerulersitsinermik kinguneqartarluni. Meeqqat qasujaassutsimikkut pitsaanngitsumik inissisimasut akornanni uummatimikkut nappaateqalersinnaanerminnut aarlerinaataat 15-eriaammik annertuneru-

Timimik aalatitsineq

Timimik aalatitsineq tassaavoq aalaneq sunaluunniit nukimmik kaaviaartitsinermik annertunersitsisoq. Taamaattumik timimik aalatitsineq sammisanut assiginngitsunut tunngasuteqarpoq, amerlasuutigullu aamma taaguutinut timigissarnermut, timersornermut, sungiusarnermut aamma aalanermut atorneqartarluni. Timimik aalatitsineq aaqquissuussamik sammisaqartarnermut atatillugu pisinnaavoq, soorlu sapaatip akunnikkaartumik peqatigiiffimmi sungiusartarnikkut. Timimilli aalatitsisarneq aamma aaqquissuussaangitsumik ulluinnarni ingerlanneqarluarsinnaavoq, soorlu pinnguarnikkut, pisuttuarnikkut aamma atuariartornermi soraarnermilu timi atorlugu ingerlasarnikkut.

Paasisaqarfik: Sundhedsstyrelsen, 2016

voq. Taamaattumik meeqqat inuusuttullu inuunerminni siusissukkut peqqinnartumik inooriaaseqarnissamik tunngaviliinissaat pingaaruteqarpoq, inersimasunngornermi napparsimalernissaq aamma siusippallaamik toqunissaq pinngitsoortinniarlugit. Taamatutaaq timimik aalatitsisarneq meeqqat inuusuttullu atugarissaarnissaannut aamma eqqarsartaatsimikkut peqqissuunissaannut pitsaasumik kinguneqartarpoq. Kiisalu timimik aalatitsisarneq ilikkarniarnermut tunngatillugu pitsaasumik sunniuteqartarpoq paasineqarnikuvoq (Pedersen, 2016; Sundhedsstyrelsen, 2016).

2.2 Issiaannarnermik ileqqoqarnerup kingunerisinnaasai

Qasuersaarneq timimut pingaaruteqaraluartoq issiaannarnermik ileqqoqarneq ataatsimut isigalugu peqqissutsimut pitsaanngitsumik sunniuteqartarpoq. Ajornartorsiut tamanna inersimasut aamma meeqqat akornanni ukiuni kingullerni annertusiartorpoq, issiaannarnermillu ileqqoqarnerup innuttaasut peqqissusiannut kingunerisinnaasaa pillugu ilisimatusarnikkut ukiuni qulikkaani kingullerni annertusiartuinnartumik sammineqalerluni (Dahl-Petersen IK, 2015). Meeqqanut tunngatillugu pualavallaarnermut atassuteqarnera uppernarsarneqarpoq, naak pissutaasut imaluunniit kingunerluutaasut pineqarnersut ersernerlukaluartoq (Ekelund et al., 2012).

Ulluinnaat issiaannarfiusorujussuit timimik aalatitsinngilluinnarluni inuuneqarnerup assigisariaqanngilaa. Meeqqat inuusuttullu amerlasuut ullumikkut piffissami aalajangersimasumi skærmip saavaniissinnaallutik inuuneqarput, inuuneralli aamma timimik aalatitsinermik ilaqarluni (Leech et al., 2014). Taamaattumik issiaannarnermik ileqqoqarneq aamma timimik aalatitsisarneq immikkoortutut, ataatsimut ingerlaqatigiittutut aamma sunni-ivigeqatigiissinnaasutut, misissuiffiqineqarnissaat pingaaruteqarpoq.

Issiaannarnermik ileqqoqarneq siammarsimasorujussuaq assersuutigalugu Canadami aamma Australiami inassuteqaateqarnermik kinguneqarpoq, meeqqat inuusuttullu ullormut nalunaaquttap akunnerini marlunnit sivisunerunngitsumik eqqissillutik skærmip saavaniitarnissaat inassutigineqarluni (Australian Government Department of Health, 2021). Tallimaniit 17-inik ukiullit skærmip saavaniitarnissaannut tunngatillugu nunat arlallit aalajangersimasunik inassuteqaateqanngillat, issiaannarluni piffissap atorneqartussap sivisunerpaaffilernissaanut ilisimatusarnikkut tunngavissanik naammattunik amigaateqarneq pissutigalugu. Ilisimatusarnerilli arlallit takutippaat, sivisunerusumik issiaannartarneq peqqissutsimut ajoqutaasunik sunniuteqartartoq, naak ilutigitillugu timimik aalatitsinissamut inassuteqaatit eqqortinneqaraluartut. Tamanna ima isumaqarpoq, issiaannarnermik ileqqoqarneq innuttaasut peqqissusiannut immikkut aarlerinaatitut isigineqartoq (Ekelund et al., 2016; Knaeps et al., 2018; Pandey et al., 2016).

Issiaannarnermik ileqqoqarneq

Issiaannarnermik ileqqoqarneq tassaavoq, issialluni imaluunniit eqqumanermi innangalluni sammisaqarneq, taamaattumillu aamma nukimmik annikitsuararsuarmik atuinertut nalileneqartoq.

2.3 Timimik aalatitsisarnerup sivisussusianik akulikissusianillu nakkutilliineq

Innuttaasut timimik aalatitsisarneranni allannguutit annikitsunnguilluunniit innuttaasut peqqissusiannut annertuumik sunniuteqassapput. Taamaattumik timimik aalatitsinerup aamma issiaannarnermik ileqqoqarnerup annertussusianik aamma ineriartorneranik nakkutilliinissamut paasissutissat tutsuiginartut pingaaruteqarput. Nakkutiginnilluni misissuinerit timimik aalatitsinermut tunngatillugu suliniuteqartoqassanersoq pillugu politikerit aalajangiinissaannut tunngavissatut pingaaruteqarput. Nakkutilliineq aamma timimik aalatitsinermik siuarsaanermik immikkut siunnerfiliinissamut, soorlu meeqqanut aamma inuusuttunut, pingaaruteqarpoq. Meeqqat inuusuttullu peqqissutsikkut pissusilersuutaat siunissami innuttaasut akornanni peqqissutsip qanoq ittuunissaanik takutitsilluartarpoq, aammalu nivarsiaqqani nukappiaqqanilu ukioqatigiiaani- aamma inooqataanikkut inissisimaffinni assigiinngitsuniittuni timimik aalatitsisarnerup aamma issiaannarnermik ileqqoqarnerup sivisussusii akulikissusiilu pillugit paasissutissat eqqortuunissaat pingaaruteqarpoq.

Timimik aalatitsisarnerup iluani ilisimatusarnikkut ileqquuvoq apeqqutit akisassiat atorlugit meeqqat inuusuttullu akornanni peqqissutsikkut pissusilersuutinik aamma atugarissaarnermik nakkutilliineq (Ekelund et al., 2016; Pandey et al., 2016). Meeqqat inuusuttullu akornanni timimik aalatitsisarnerup uuttornissaanut apeqqutinit akisassianit nammineerluni akisutigineqartut uuttuutitut atussallugit nalorninartoqarpoq. Assinganik aamma issiaannarnermik ileqqoqarneq naatsorsussallugu ajornakusoorpoq, nalinginaasumik skærmip saavaniinneq, soorlu TV-imik isiginnaarneq, tablettimik aamma qarasaasiamik atuineq uuttutigineqartarlutik. Apeqqutit akisassiat misissuinerit angisuuni paasissutissanik katersuinerit atussallugit pisariitsuvoq, aamma timimik aalatitsinerit qanoq ittuunerinik aamma sumi pinerinut tunngatillugu paasissutissanik pissarsinissamut tulluurtuullutik, kisianni nammineerluni akissutigineqartut sakkortussutsimut aamma sivisussutsimut tunngatillugu naatsorsuinissamut qaqugukkut suut ilanngunneqarnissaannik naliliinissaq ilaavoq, kiisalu ataatsimut isigalugu sammisaqarnerup sivisussusiata akulikissusiatalu eqqaamasinnaanerit ajornakusoorinneqartarluni. Tamanna pingaartumik meeqqanut inuusuttunullu tunngavoq, nalinginnaasumik taakku ullup ingerlanerani pisunut assigiinngitsunut tunngatillugu pinnguarnermi- aamma aalalluni sammisaqarnermi siammasissumik timimik aalatitsisarnerat sivisussuseqarlunilu akulikissuseqartarluni, atuarfimmi aamma sunngiffimmi aqqissuussamik timersornikkut sammisaqarneq ilanngullugu.

Ukiuni qulikkaani kingullerni timimik aalatitsinermik uuttueriaatsit piviusunik tunngavillit siammarnerusimapput, aamma tamatumani ineriartornerup kingunerivaa, periutsit taakku timimik aalatitsinerup aamma issiaannarluni piffissamik atuinerup sivisussusianik akulikissusianillu nakkutilliinissamut massakkut atorneqarsinnaanerit. Ulluinnarni timimik aalatitsinerinik aamma issiaannarnermik piviusut tunngavigalugit uuttuinerit eqqornerusut accelerometerinik (aalanermik uuttuutinik) taaneqartartut atorlugit pisarpoq, taakku tassaallutik aalanermik malussarniutit timimut, soorlu siffissamut imaluunniit nissumut, ikkunneqartartut

aammalu soorlu sapaatip akunnerani ataatsimi atorneqartartut, ullormut timimik aalatitsinerup sivilissusialu akulikissusialu piviusorsioortumik takusinnaanissaa anguniarlugu. Ilisimatusartut akornanni isumaqataaffigineqarluartoq tassaavoq, piviusumik tunngavilimmik uut-tuinerit meeqqat inuusuttullu timiminnik aalatitsinerisa sivilissusiannik akulikissusiannillu uuttuutigissallugit tutsuiginarnerpaajusut, misissuinerlu taamaattoq Kalaallit Nunaanni sivilissusinnerusukkat ingerlanneqarnikuunngilaq.

2.4 HBSC

HBSC Greenland tassaavoq nunat tamalaat akornanni atuortut peqqissusiannik aamma atugarissaarnerannik, Health Behavior in School-aged Children, nakkutilliinermik ilisimatusarnikkut suleqatigiissutigineqartumut kalaallit tapertaaffiat. HBSC Greenland tassaavoq Kalaallit Nunaanni nuna tamakkerlugu meeqqat inuusuttullu akornanni misissuinerimik suliaqartartuni kisiartaasoq, aammalu 1994-imiilli ukiut sisamakkaarlugit atuarfinni tamani 5.klassiniit 10.klassinut atuortuni paasissutissanik katersuisartoq. Paasissutissat HBSC Greenlandimeersut nunat tamalaat akornanni nalunaarusiornermut ilanngunneqartarput, aammalu paasissutissat kalaallit atuortut peqqissusiannik aamma atugarissaarnerannik nassuiaanerimut annertuumik atorneqartarlutik, kiisalu innuttaasut peqqissuunissaannik suliniutip Inuuneritta II-p aqqissuussamik nakkutiginnissaanut atorneqarlutik (Naalakkersuisut, 2012). Timimik aalatitsinerimut aamma issiaannarnermik ileqqoqarnermut tunngasut ilisimatusarnikkut aamma innuttaasut peqqissusiannik ilisimatusarnikkut soqutigineqartorujussuupput, aamma HBSC-imi ilisimatusartut ukiorpassuarni kissaatigisimavaat apeqqutit akisassiat HBSC Greenlandimeersut atorlugit ilisimasat pissarsiarineqartartut nutarterneqarnissaat. Tamanna tunngavilersuutigalugu suliniut HBSC Greenlandimit aamma Timersoqatigiit Kattuffiannit (GIF) aamma Syddansk Universitetimi Statens Institut for Folkesundhedimit (SIF/SDU) suleqatigiissutigalugu aallartinneqartutut nalunaarusiami matumani nassuiarneqarpoq. HBSC Greenlandi assigalugu GIF aamma SIF/SDU innuttaasut kalaallit akornanni timimik aalatitsisarnermik aamma issiaannarnermik misissuinnissamut atortunik atuinissamik soqutiginnitorujussuupput.

Suliniuummi pineqartumi, matumani nassuiarneqartumi, HBSC-imi ilisimatusartut apeqqutit akisassiat pitsaassusiat pillugit ilisimasaqalernissaq kisiat pinngilaat, aammali meeqqat misissuinerimut peqataasut qassit ullormut minutsini 60-ini timigissartarnissamik Inuunerittap inassuteqaataanik naammassinninersut nassuiarusullugu.

3. Atortut aamma periuseq

3.1 Atuarfinnik peqataasussarsiorneq

Tasersuup Atuarfia, Qaqortumi inissimasoq, Kujataani atuarfinni kisiartaalluni misissuinnermut peqatiserineqarpoq. Misissuinissaq sapaatit-akunnerinik marlunnik sioqqullugu atuarfik peqatiserineqarpoq. Atuarfimmuut attaveqarneq oqarasuaatikkut pivoq, kingornalu paasissutissat aamma akuersinnermut uppersaait e-mailikkut atuarfiup pisortaata tullianut nassiunneqarlutik.

Atuarfiup pisortaata tulliaata paasissutissat aamma akuersinnermut uppersaait atuarfiup 6. aamma 10. klassiinu marlunnut agguappai. Aalanermut uuttuutit ikkunneqarnissaat sapaatit-akunnerata ataatsip missaanik sioqqullugu paasissutissat aamma akuersinnermut uppersaait agguanneqarput, tamannalu iluatsillugu atuartut paasitinneqarlutillu peqataanissaminut peqatiserineqarput. Atuartut akuersinnermut uppersaammik immersukkamik utertitsisut peqataanissaminut allatsippu, nalinginaasumillu tamatuma kinguinngua aalanermut uuttuummik ikkussiffigineqartarlutik.

Nuummi meeqqat atuarfiit tallimaappu, taakkunannga sisamat peqatiserineqarlutik attavigineqarput. Attaveqarneq oqarasuaatikkut pivoq, kingornalu paasissutissat aamma akuersinnermut uppersaait e-mailikkut atuarfiit pisortaannut taakkununnga sisamanut nassiunneqarlutik. Tamarmik akuersaarlutik utertiffignereermata atuarfiit anginerpaat marluk, Atuarfik Samuel Kleinschmidt (ASK) aamma Ukaliusaq (USK), peqataasussanngorput.

3.2 Misissuinerup annertussusia

Misissuiffigineqartussatut siunnerfigineqartut tassaasimappu Kujataani aamma Nuummi 6. aamma 10. klassini atuartut, paasissutissanilli katersuinerup nalaani inaarutaasumik soraarummernerit pissutigalugit misissuiffigineqartussatut siunnerfigineqartut 6. aamma 8.-10. klassini atuartunut allanngortinneqarput. Kangilinnguit Atuarfiat misissuinnermut peqataanissaminut qujaannarpoq, paasissutissanik katersuinerup nalaani atuarfik suliniutinik allanik amerlasuunik suliaqarnera pissutigalugu. Atuarfik Hans Lynge peqataanngilaq, taakku 10. klassini atuartui inaarutaasumik soraarummeermata, aamma 9. klassit paasissarsiorlutik angalallutik. ASK-imi aamma USK-imi 9. klassit aamma paasissarsiorlutik angalallutilluunniit suliffinnik misileraappu. Taamaattumik Tasersuup Atuarfiani, ASK-imi aamma USK-imi 6., 8. aamma 10. klassini atuartunit paasissutissat tunngaveqarlutik innerneqarput. Atuartut katillugit 86-it misissuinnermut peqataappu.

3.3 Klassini saqqummiinerit

Klassinut pulaarnerni siullerni aallarniutigalugu minutsit qulit missaannik sivilissusilimmik saqqummiinerit ingerlanneqarput. Saqqummiinerup imarisai tassaapput misissuinerup siunertaanik nassuiaaneq, paasissutissat pingaarutillit, kinaassutsimik isertuussineq aamma misissuinerup annertussusianik nassuiaaneq. Saqqummiinerit kingorna atuartut apeqqutaat ilisimatusarnermi suleqataasunit akineqartarput. Misissuinerup siunertaa aamma annertussusia ilinniartitsisup/ilinniartitsisut 6. klassini atuartunut nutserpaa/t. Nuummi saqqummiinerit kingorna paasissutissat aamma akuersinermut uppersaatiit atuartunut soqutiginnittunut agguanneqarput. Kujataani paasissutissat aamma akuersinermut uppersaatiit atuarfiup pisortaata tulliaata agguappai, aalanermut uuttuutit atuartunut ikkussuunnissaat ullunik marlunnik sioqqullugu ilisimatusartut aatsaat tikimmata

3.4 Aalanermut uuttuutinik ikkussineq aamma peersineq

Paasissutissat Kujataani 2022-mi 28. marsimiit 6. apriliip tungaanut katersorneqarput, paasissutissallu Nuummi 2022-mi 27. apriliimiit 6. maajip tungaanut katersorneqarlutik.

Aalanermut uuttuutit ikkunneqarneranni atuartut ataasiakkaarlutik inimit, igalaavi saagusimasumut, isertinneqartarput, niviarsiaqqat ilisimatusarnermi suleqataasumut arnamut aamma nukappiaqqat ilisimatusarnermi suleqataasumut angummut isertarlutik.

Atuartut ukiuinut, takissusiannut, oqimaassusiannut, timiminnik aalatitsisarnerannut aamma skærmip saavaniittarnerisa sivilissusiannut tunngasunik aperineqarput. Ilisimatusarnermi suleqataasut apersuisuullutillu atuartut akissutaannik allattuisuupput. Tamatuma kingorna accelerometerit (aalanermut uuttuutit) atuartup niuata talerperliup qulaanut nipittartumik amerimut qajassuussillunilu nippulluartartumik ikkunneqartarpoq. Atuartut nipittartunik amerimut qajassuussillunilu nippulluartartunik marlunnik angerlaassipput.

3.5 Misissuinerup ingerlanerani malittarinnineq

Pulaarnermi siullermi suliniummi suleqataasut paasissutissanik aamma akuersinermut uppersaatinik agguassippat, aamma aalanermut uuttuutit ikkunneqarnissaat sioqqullugu klassit arlaleriarluni pulaarneqarput. Arlaleriarluni kajumissarineq tamanna atuartut peqatiserineqarnerannik eqqaasitsiffiuvoq, aammalu akuersinermut uppersaammik atsiorsimasumik nassarnissaannut ullunik arlalinnik periarfissalernerqarlutik. Ingerlaavartumik malittarinnineq tamanna aalanermut uuttutit sapinngisamik amerlanerpaat suliniutip ingerlanerani atulernissaannut qulakkeerinneqataavoq.

Atuartut paasitinnearput uffarnerminni imaluunniit naluttarfimmiinnerminni nipittartooq aamma uuttuut piissanngikkaat. Paasissutissanik katersuinerup nalaani qanoq ingerlasoqarnersoq paasiniarlugu, kiisalu aalanermut uuttuutit atornerqarnerat qanoq ingerlasimanersoq pillugu ilisimasani katersuiniarluni atuarfiit pulaarneqarput.

3.6 Kajumissuseq, mianerinnineq aamma ilisimatusarnermi ileqqorissaarnikkut periuseq

Atuartut kajumissusertik tunngavigalugu misissuinermut peqataanissaminnik nalunaarput, aamma paasissutissat tamarmik mianeralugit suliarineqarlutik. Paasissutissanik katersuinerup nalaani ilisimatusartut aternik imaluunniit paasissutissanik ilisarnarsinnaasunik allanik atuinngillat. Misissuinerup siunertaa allakkatigut oqaatsitigullu ingerlateqqinneqarpoq. Paasissutissat aamma akuersinermut uppersaatiit klassinut agguanneqarmata paasissutissat, misissuinerup siunertaani aamma annertussusianik nassuiaatitaallit, saniatigut atuartunut najuuttunut tamanut peqqissaarussamik nassuiaatigineqarput. Paasissutissat aamma akuersinermut uppersaatiit USK-imi atuartut Elevintraannut ilineqarput. Atuartut misissuinermut taamaallaat peqataasinnaapput akuersinermut uppersaatiit tunniunneqartoq angajoqqaat/angajoqqaatut akisussaassusillit atsiorsimappassuk. Akuersinermut uppersaatiit suliniummik ilisimatusartunit, SDU-ip inatsisilerituui suleqatigalugit, suliarineqarpoq.

Komiteen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønlandimut paasinaareernerup kingorna akissutigineqartoq tassaavoq, misissuinerup ilusaa (kajumissuseq tunngavigalugu kinaassutsimik isertuussiffiusumik apeqqutit akisassiat atorlugit misissuineq) pissutigalugu Data-tilsynimut nalunaarutiginninnissaq, HBSC-imit nalunaarutigineqareersut saniatigut, pisari-aqanngitsoq.

Misissuinermi peqataasunut tamanut aalanermut uuttuutinit paasissutissanut datafiliiortoqarpoq, tamannalu tunngavigalugu agguaqatigiissitsinikkut ullormut kisitsisit naatsorsorneqarlutik (immikkoortoq 3.6.-imi nassuiarneqarpoq). Aalanermut uuttuutit filii kingorna apeqqutinut akisassianut, aalanermut uuttuutip ikkunneqarnerani immersorneqartunut, atassuserneqarput. Akuersinermut uppersaatiit aamma paasissutissat katersorneqartut (apeqqutit akisassiat aamma aalanermut uuttuutinit paasissutissat) immikkoortinneqarnerisa datafilimi kattunneqartumi kinaassutsimik isertuussineq qulakkeerpaa.

Paasissutissat SDU-p pigivai, aammalu paasissutissanik akisussaasutut taanna inissisimalluni.

3.7 Aalanermut uuttuut atorlugit timimik aalatitsinermik aamma issiaannarnermik uuttuineq

Timimik aalatitsinermik piviusumik tunngavilimmik uuttueriaatsit arlaqarput. Teknikkinik, accelerometerinit (aalanermut uuttuutinit) tunngavilinnik atuneq siammartorujussuovoq, pisariitsuullunilu eqqoqqissaartorujussuullunilu tutsuiginartorujussuunera pissutigalugu. Sukkassutsumik uuttuineq sammisanut aalajangersimasunut arlalinnut nukimmik atuiner-mut atassuserneqarsinnaavoq, tamannalu meeqqat aamma inuusuttut timiminnik aalatitsi-nerisa sakkortussianik, sivisussusianik aamma amerlassusianik nalunaarsuisinnaaneq pe-riarfissaqalersippaa (Friis Thing L, 2013).

Misissuinerimi matumani aalanermut uuttuutit Axivity AX318-it atornerqarput. Aalanermut uuttuut taanna accelerometerip (aalanermut uuttuutip) ullut 14-it tikillugit uuttuisinnaaneraniq periarfissaqalersitsivoq, taannalu uuttuutini pissarsiarineqarsinnaasuni mikinerpaat ilagivaat (usb-stickip angeqqataa). Sukkassutsumik uuttuinerup saniatigut uuttuutip aamma kissassuseq qaamanerlu uuttortarpei. Piffissat, aalanermut uuttuutip atornerqanngiffii, uuttuinerit peerneqarput, piffissallu taakku aalanerup annikinnerpaaffia aamma kissassuseq najoqqutaralugit paasineqarput.

3.8 Paasissutissanik misissueqqissaarneq aamma ingerlatitseqqinneq

Misissueqqissaarnermik suliaqarnermi pingaarutillit ilagivaat, tunngaviit suut tunngaviga-lugit paasissutissat misissoqqissaarneqassanersut, tassunga ilanngullugit ullormi tutsuigi-nartumi paasissutissat nalunaaquttap akunnerinik qassinik sivisussusillit, kiisalu ullut tut-suiginartut qassit aamma ullut sorliit (ulluinnaat/sapaatip-akunnerata naanera) pisari-aqartinneqarnerisut paasissutissanik misissueqqissaarnermut ilaassappata.

Misissueqqissaarnermi matumani ullunik pingasunik sivikinnerpaaffiliinissamik pi-umasaqaat toqqarneqarpoq, ulloq tutsuiginartoq sivikinnerpaamik nalunaaquttap akun-nerini arfineq-pingasuni aalanermik uuttuisimanermik naleqarluni, taakkunannga ullut ilaat ataaseq sapaatip-akunnerata naaneraneersuussalluni.

Piumasaqaatit taakku tunngavigalugit atuartut 11-iniit 16-inik ukiullit 72-it misissuiner-mut ilanngunneqarput.

Tabel 1-imi aamma 2-mi takuneqarsinnaapput, atuartut ulluinnarni aamma sapaatit-akun-nerisa naanerini aalanermut uuttuummik atuineranni ullut tutsuiginartut qassiunerinut ag-guataarinerit. 11-niit 16-inik ukiullit ilaaffigisaanni ullut qassiuneri allanngoralaru-uartut nalunaarusiami matumani uttuiner-mut piffissaq "sapaatip-akunneraniq" taaneqarpoq.

Tabeli 1. Atuartut 11-niit 16-inik ukiullit agguaqatigiissillugu sivikinnerpaamik ulluni pingasuni ul-lormut sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini arfineq-pingasuni aalanermut uuttuummik atugaqarsimasut amerlassusiat.

	N	%
Ullut 3	1	1

Ullut 4	15	21
Ullut 5	12	17
Ullut 6	44	61
Katillugit	72	100

Tabeli 2. Atuartut 11-niit 16-inik ukiullit sapaatit-akunnerisa naanerini sivikinnerpaamik nalunaaqut-tap akunnerini arfineq-pingasuni aalanermut uuttuummik atugaqarsimasut amerlassusiat.

	N	%
Sapaatip-akunnerata naanerani ulloq ataaseq	8	11
Sapaatip-akunnerata naanerani ullut marluk	64	89
Katillugit	72	100

Meeqqat inuusuttullu timimik aalatitsinermik ileqquinut tunngasut

Meeqqat aamma inuusuttut sammisaqarnermikkut ileqquinut ilisarnaat tassaavoq, amerlasuutigut sammisaqarnerit sivikitsumik akunnattumik aamma annertuumik sakkortussusilimmik unilluni sammisaqarnernik sivikitsunik unitsinneqartunik paarlakaajaattumik pisarnerrat. Tamanna siammasissumik sukcut tamaana aalanertut taaneeqartarpoq. Tamanna tassaasinnaavoq, soorlu anitsiartarfimmi pinnguarneq imaluunniit arsarneq. Timimik aalatitsisarneq taamaattoq meeqqat aamma inuusuttullu timimik aalatitsisarnerisa katinneranni annertuvoq, tamannalu aalanermik uuttuineri unammilligassaasinnaavoq, aalariaatsinik taamaattunik kukkusumik missingersuinerimik kinguneqartitseqqajaasinnaalluni (Staudenmayer et al., 2012).

Aalanermut uuttutit sammisaqarnernik taakkuningga kukkusumik missingersuinerat pisuteqarpoq atortoq atorlugu sukassuseq uuttugaammat, uninnganerit sivikitsut nukimmik atuinertaat apeqqutaatinnagit sakkortuumik aalanerit immikkoortittarlugit (Brønd, 2017). Taamaattorli periuseq nutaajungaatsiarpoq atorlugu siammasissumik sukcut tamaana aalanerik sakkortussusimut ilanngunneqarsinnaavoq, tamannalu misissuineri matumani atornerarpoq.

4. Inerniliussat

Atuartunit 85-init 72-it (85%-it) piunasaqaatit minnerpaaffissaannik naammassinnipput, inerniliussanullu immikkoortumi ilaatinneqarlutik. Inerniliussat nalunaarusiami suaassutsinut agguataarneqarput, niviarsiaqqat nukappiaqqallu timiminnik aalatitsinerisa sivissusiat akulikissusiallu assigiinngissuteqarmata.

4.1 Suaassuseq aamma ukiut

Misissuinermi peqataasut tassaapput 6., 8. aamma 10. klassini atuartut, tamatumani nalinginnaasumik tassaapput atuartut 11-nik, 13-inik aamma 15-inik ukiullit. Tabeli 3-mi takuneqarsinnaasut niviarsiaqqat nukappiaqqanit amerlanerulaarput, atuartullu amerlanerpaartaat ikioqatigiiaanit nukarlerneersuullutik (11-12-inik ukiullit).

Tabeli 3. Suaassutsinut agguataarnerat

	Amerlas-sutsit	%
Nukappiaqqat	32	44
Niviarsiaqqat	40	56
Katillugit	72	100

Tabeli 4. Ukiuinut agguataarnerat

	Amerlas-sutsit	%
Ukiut 11,5	26	36
Ukiut 12	28	39
Ukiut 12,5	3	4
Ukiut 13	0	0
Ukiut 13,5	3	4
Ukiut 14	6	8
Ukiut >14,5	6	9

Katillugit	72	100
------------	----	-----

4.2 Timimik aalatitsineq akunnattumik aamma qaffasissumik sakkortussusilik

Atuartut agguaqatigiissillugu ullormut katillugit minutsini 66-ini akunnattumiit qaffasissumik sakkortussusilimmik timiminnik aalatitsisarput. Nukappiaqqat niviarsaqqanut sanilliullutik timiminnik aalatitsinerusarput. Nukappiaqqat agguaqatigiissillugu ullormut minutsit 72-it atorlugit akunnattumiit qaffasissumik sakkortussusilimmik timiminnik aalatitsisarput, niviarsaqqat agguaqatigiissillugu minutsit 61-it atortaraat.

Akunnattumiit qaffasissumik sakkortussusilimmik ullormut minutsini 60-ini

Ullormut minutsini 60-ini akunnattumiit qaffasissumik sakkortussusilimmik timimik aalatitsisarnissamik inassuteqaat atuartut naammassineraat misissorumallugu agguaqatigiissisilluni naatsorsuisoqarpoq. Naatsorsuinermi taamaattumi ullut ilaanni timimik aalatitsinerup sivissusiatata akulikissusiatata minutsinit 60-init sivikinnerusarlunilu sivissunerusarnera aamma akunnallunilu qaffasissumik sakkortussuseqartarnera eqqarsaatigineqarpoq.

56%-it (atuartunit 72-ini 40-t) ullormut sivikinnerpaamik minutsini 60-ini akunnattumiit qaffasissumik sakkortussusilimmik timiminnik aalatitsisarput. Agguaqatigiissillugu nukappiaqqat 63%-ii aamma niviarsaqqat 50%-ii ullut tamaasa sivikinnerpaamik minutsini 60-ini akunnattumiit qaffasissumik sakkortussusilimmik timiminnik aalatitsisarput.

4.3 Allornerit

Aalanermut uuttuutunik atuineq 11-niit 16-inik ukiullit ullut tamaasa qassinik allortarnersut missingersornissaannut periarfissaqalersitsivoq. Allornerit amerlassusiannik uuttuineq sivinnerfigineqartut timiminnik qanoq aalatitsigisarnerisa nassuiarneqarnissaanut ilaavoq. Allornerit akunnattumiit qaffasissumik sakkortussusimut ilaapput, aammali annikinnerusumik sakkortussusilimmik, timimik aalatitsinissamik inassuteqaammik ilaangitsunut, ilanngunneqarsinnaallutik.

Peqataasut agguaqatigiissillugu katillugit ullormut 13.408-riarlutik allortarput. Agguaqatigiissillugu nukappiaqqat niviarsaqqallu amerlaqatigiingajannik allortarput. Nukappiaqqat agguaqatigiissillugu ullormut 13.515-riarlutik allortarput, aamma niviarsaqqat agguaqatigiissillugu ullormut 13.323-riarlutik allortarlutik. Nukappiaqqat niviarsaqqallu amerlaqatigiinnik allortarnerat maluginiassallugu soqutiginarpoq, kisianni suaassutsit taakku marluk imminnut assersuukkaanni sakkortussuseq assigiinngitsoq uuttorneqarpoq.

4.4 Issiaannarnermik ileqqoqarneq

Issiaannarnermik ileqqoqarnermut inerniliussat piffissami nal. 06.00-imiit nal. 23.59-ip tungaanut sakkortussutsip appasinnerpaaffilerneqareerneratigut naatsorsorneqarput. Naatsorsuineq pisut ilaanni ullaakkut aamma unnukkut kingusissukkut sininnermik ilaqaarpoq, unnuamili nal. 00.00-imiit nal. 05.59-imut sininneq pingarneq pinnagu.

11-niit 16-inik ukiullit agguaqatigiissillugu ullormut nalunaaquttap akunneri arfinillit aamma minutsit 36-it issiaannarnermut atortarpaat. Niviarsiaqqat agguaqatigiissillugu ullormut nalunaaquttap akunneri arfinillit aamma minutsit 57-it issiaannarnermut atortarpaat, aamma nukappiaqqat ullormut nalunaaquttap akunneri arfinillit aamma minutsit 11-t issiaannarnermut atortarlugu. 2018-imi misissuineranut sanilliuksinnermi takuneqarsinnaavoq, danskit meerartaasa 11-niit 15-inik ukiullit agguaqatigiissillugu ullormut nalunaaquttap akunneri aqqanillit aamma minutsit 16-it issiaannarnermut atortaraat (Toftager, 2019).

4.5 Apeqqutinit akisassianit paasissutissanik sanillius-sineq

Paasissutissanik katersuinerup nalaani apeqqutit akisassiat atuartunit akineqarput, ilisimatusartut immersuisuullutik, apeqqullu una apeqqutigineqarluni *"Ullut kingulliit arfineq-marluk ingerlaneranni ullut qassit ullormut meeraq (illit) sivikinnerpaamik minutsini 60-ini timinik aalatitsivit?"* akissutissat ulluni 0-niit 7-imut arfineq-pingasut periarfissaallutik.

Apeqqutini akisassiani apeqqutip uuttuutitut atorsinnaanera misissorumallugu aalanermut uuttuutinit paasissutissanut, "tamakkiisumik kukkuneqanngitsutut" isigineqartunut, katersorneqarsimasunut sanilliuqqarput.

Tabeli 5-imi takuneqarsinnaapput, uuttuineri assigiinngitsuni taakkunani marlunni uuttuinerit takutitaat, aamma apeqqutit akisassiat atuartut eqqortumik immikkoortissinnaanera naatsorneqarluni.

Atuartunit 40-nit taakkunannga, timimik aalatitsinissamik inassuteqaatinik eqqortitsisunit, taamaallaat 10%-it apeqqutit akisassiat atorlugit uuttuinerit ikiorsiullugit immikkoortiteri-nermi immikkoortup assinganut inissipput. Misileraaneq timiminnik aalatitsisartunik eqqortumik immikkoortissinnaanera (misileraanerup misikkarissusia) tassa tassaavoq 10%-i. Akerlianik misileraanerup inassuteqaatinik naammassinninngitsunik immikkoortiterisinnanera 100%-iuvoq (32-nit 32-t).

Tabeli 5. Atuartut timimik aalatitsinissamut inassuteqaatinik naammassinnittut amerlassusiat, uuttueriaatsinut assigiinngitsunut marlunnuq agguataarlugit

	Aalanermut uuttuut	
--	--------------------	--

		Inassuteqaatit naammassi- neqanngillat	Inassuteqaatit naammassineqar- put	Katillugit
Nammieerluni nalunaaru- tigisat/apeqqutit akisassiat	Inassuteqaatit naammassi- neqanngillat	32 (negativi eqqortoq, SN)	36 (negativi eqqun- gitsoq, FN)	68 (SN + FN)
	Inassuteqaatit naammassi- neqarput	0 (positivi eqqunngit- soq, FP)	4 (positivi eqqortoq, SP)	4 (FP + SP)
	Katillugit	32 (SN + FP)	40 (FN + SP)	72

Misileraatigineqartup pisinnaasaanik nalilersuigaanni amerlasuutigut misileraataasup nalinga positivimut imaluunniit negativimut oqaatigineqareersinnaasoq atorneqartarpoq, tassa imaappoq misileraat positivusooq (Prædiktiv Værdi af Positiv test, PVP) eqqortuuner-
soq, aamma misileraat negativusooq (Prædiktiv Værdi af Negativ test, PVN) eqqortuuner-
soq.

$$PVP = \frac{SP}{FP+FP} \text{ was } 4/4 = 100\%$$

$$PVN = \frac{SN}{FN+SN} \text{ was } 32/68 = 47\%.$$

Najoqqutani qulaani pineqartuni aamma naatsorsuinerni takuneqarsinnaavoq, misiliinerup positivusup nalinga oqaatigineqareersinnaasoq 100%-iusooq, aamma misiliinerup negativusup nalinga oqaatigineqareersinnaasoq 47%-iusooq. Apeqqutini akisassiani apeqqutip uuttuisinnaassusiata pitsaavallaannginnera inerniliussat takutippaat.

5. Ataqtigiissitsineq

5.1 Paasisat pingaarnepaat

Nalunaarusiami paasisaq pingaarnepaaq tassaavoq, kalaallit meerartaasa, peqataasut, 56%-iisa ullormut minutsini 60-ini akunnattumiit qaffasissumik sakkortussusilimmik timimik aalatitsinissamik inassuteqaat naammassigaat. Suaaassutsit akornanni assigiinngissut uut-
torneqarpoq, nukappiaqqat nivarsiaqqanit amerlanerusut Inuuneritta III-p ullormut sivikin-
nerpaamik minutsini 60-ini timimik aalatitsinissamik piumasaqaataanik naammassin-
nimmata.

Danskis misissuinerannit 2018-imeersumit sanilliussinermi takuneqarpoq, meeqqat 11-niit 15-inik ukiullit 26%-ii (kisitsisit 2018-imeersut) inassuteqaammik tamatuminnga naammassinnittut (Statens Institut for Folkesundhed, 2019).

Kalaallit meerartaat danskit meerartaannit, ukioqatigiiaat assingini, timiminnik aalatitsinerunerunerannik takusaq meeqqat issiaannarlutik sammisaqartarnerannit paasissutissanit up-
pernarsineqarpoq. Kalaallit Nunaanni meeqqat agguaqatigiissillugu nalunaaquttap akunerini arfinilinni aamma minutsini 36-ni issiasarput, illuatungaani danskit meerartaannik misissuinerup (2018-imi) takutillugu agguaqatigiissillugu ullormut nalunaaquttap akunneri aqqanillit aamma minutsit 16-it issianermut atorpeqartartut.

Sanilliussinermi kalaallit meerartaat agguaqatigiissillugu ullormut 13.408-riarlutik allortarput, danskillu meerartaat ullormut 9.343-riarlutik allortarlutik.

Nunani taakkunani marlunni nukappiaqqanut niviarsiaqqanullu assigiinngissutit assigiipa-
jaaginnarput, pingaartumik ullormut minutsini 60-ini akunnattumiit qaffasissumik saakortus-
susilimmik timimik aalatitsisarnissamik piunasaqaammut tunngatillugu. Tamatumani nu-
kappiaqqat niviarsiaqqanit qaffasinnerusumik inissisimapput, Kalaallit Nunaanni aamma
Danmarkimi.

Danmarkimi aamma Kalaallit Nunaanni inerniliussat assigiinngissutaasa nalilersorneranni
eqqumaffigissallugu pingaaruteqarpoq, 2022-mi Kalaallit Nunaanni atuartut 72-it aamma
paasissutissat Danmarkimeersut, 2018-imi uuttuinnerit amerlanerujussuarnit pisut,
akornanni sanilliussisoqarmat. Tamatuma saniatigut nunat taakku marluk akornanni kul-
turikkut, silap qanoq issusiatigut aamma sammisassatut periarfissatigut arlalitsigut assigi-
inngissuteqarpoq, itinerusumik nassuiarnissaanut nalunaarusiap matuma siunertaata ava-
taaniittumik.

Taamaattorli inerniliutissallugu naleqquppoq ukioqatigiiaat assingini kalaallit meerartaat
peqataasut danskit meerartaannit timiminnik aalatitsinerusartut.

HBSC-apeqqutit akisassiat atorlugit paasissutissanik piviusunik tunngavilinnik kat-
ersorneqartunik sanilliussinerup takutippaa, atuartunit timimik aalatitsinissamik inassute-
qaatinik naammassinnittunit 10%-ii kisimik paasissutissat nammineerluni nalunaarsukkat
aqqutigalugit nassaarineqarsinnaasut. Atuartut namminneq timiminnik atuisarnerminnik
paasinninnerisa aamma uuttorneqartut akornanni assigiinngissut taanna ima tikkuussivoq,
HBSC Greenlandip apeqqutit akisassiat atorlugit paasissutissaatai kalaallit meerartaasa
timiminnik aalatitsisarnerisa sivissusiannik akulikissusiannillu eqqortumik takutitsiffiun-
ngitsut.

5.2 Atortut aamma periutsip nakooqqutaat aamma san- ngeequtaat

Aalanermut uuttuutit atorlugit kalaallit meerartaasa akornanni timimik aalatitsisarnerup sivi-
sussusianik akulikissusianillu siullermeerutaasumik misissuisoqarpoq, tamatumalu

paasissutissat pissarsiarineqartut asseqanngitsunngortippai. Accelerometerinit (aalanermut uuttutinit) ikkunneqartunit tallimanit ikinnerusut eqqortumik atorineqanngillat, taak-kulu ilaannakortunik uuttuipput. Ataatsimut isigalugu paasissutissanik katersuineq paasissutissanik pitsaalluinnartunik pissarsiffiuvoq, aamma atuartut 85%-iisa paasissutissanik, piunasaqaatit taaneqartut (paasissutissat sivikinnerpaamik ulluni unnuanilu pingasuni sivikinnerpaamik nalunaaquttap akunnerini arfineq-pingasuni, aamma sapaatip akunnerata naanerani sivikinnerpaamik ullormi ataatsimi katersorneqarsimanissaat) tunngavigalugit, naatsorsuineranut atorineqarsinnaasunik tunniussaqaarnerannik inerneqarpoq. Atuartut 13-it taakku, aalanermut uuttuummik ulluni arfineq-marlunni tamani atuinngitsut ilaatigut pissutaatippaat naammattumik nipputtartulerneqarsimannginnerat pissutigalugu, imaluunniit nipputtartoq pitsaanerpaajusimanngimmat timersornerminnut atatillugu katassimasut. Eqqarsaatigisassaq tamanna pitsanngorsaaffigissallugu pisariitsuvoq, siunissami misissuinerit assingusut aallartinneqarnerini nipittartunik immikkut tunniussisarnikkut.

Meeqqat akornanni timimik aalatitsisarnerup sivisussusianik akulikissusianillu nassuiaateqarfiusumik misissuineq Kalaallit Nunaanni siullermeerutaavoq, tamannalu misissuinerup aallarniutaanerani pilersitsivoq. Accelerometerit (aalanermut uuttutit) ikkunneqartut paasissutissartaasa 85%-it iluatsinnerat pitsaasutut isigineqartariaqarpoq, naak siunissami misissuisarnissat malitseqartitsinertut pingaaruteqassagaluartut.

Timimik aalatitsinerup sivisussusianik akulikissusianillu misissuineri eqqunngitsumik nalunaarutiginninnissamat ilisimaneqarluartoq tassaavoq, inuit timiminnik aalatitsinerut uuttutit ikkussiffigineqaraangamik timiminnik aalatitsisarnerisa sivisussusiat akulikissusiallu nalinginnaasumik annertusisarmat. Taamaattumik nalunaarusiami paasineqartut, atuartut timimik aalatitsinissamik ullormut inassutigineqartunik naammassinnittut amerlassusiat pillugu isumalluarluni eqqoriaanertut tiguneqarsinnaapput, timimik aalatitsinerup sivi-sussusia akulikissusialu paasissutissanik katersuinerup nalaani qaffasinnerulaarsimasagunarmat. Ulluni taakkunani timimik aalatitsinerup sammineqarnerunera kisiat pissutigalugu.

Paasissutissat kalaallit meerartaannut tunngasut misissuinerut assingusumut, 2018-imi ingerlanneqartumut, sanilliunneqarput, nalunaarusiap suliarineqarnerata nalaani danskit HBSC-inimi paasissutissaataat 2022-mut tunngasut sulit tamanut saqqummiunneqannginnerat pissutigalugu. Taamaalilluni danskit paasissutissaataat, piffissap missuiffiusup iluani katersorneqanngitsut, sanilliussiffigineqarput, danskit meerartaat 2018-ip aamma 2022-p akornanni timiminnik aalatitsinerulersimassappata kukkusumik inerniliinermik tamatuma kinguneqaratarsinnaanera periarfissaqalersillugu. Assigiinngissulli, danskit kalaallilu meerartaasa akornanni takuneqartoq, ima annertutigivoq nalunaarusiami inerniliussat ilagissallugu kalaallit meerartaat timiminnik aalatitsinerujussuusut – aamma issiaannartarnerat sivikinnerujussuulluni – danskinut ukioqatigisaminnut sanilliullutik. Nalunaarusiami paasineqartut Timersoqaatigiit Kattuffiata 2030-mi nunarsuarmi nunatut aalanerpaaffiusutut anguniagaqarneranut kajumissaataavoq.

5.3 Siunissami ilisimatusartarnissanut isumassarsis-sutaasinnaasut

Nalunaarusiami paasineqartuni pingaarutilik ataaseq tassaavoq, Kalaallit Nunaanni meeqqat timiminnik aalatitsisarnerisa sivilissusiannik akulikissusiannillu HBSC Greenlandi aqqissuussamik nakkutilliinermut atorneqarpat massakut ilisimaneqalersoq tassaavoq atuartut timiminnik aalatitsinermik sivilissusiannik akulikissusiannillu namminneerlutik nalunaaruteqartarnerat annikinaarinerusartoq. Aalanermik uuttortaalluni misissuinerit arlaqarnerusut aamma annertunerusut atuartunit amerlanerusunit peqataaffigineqartut pirsariaqartinneqarput, soorluttaaq pitsaassagaluartoq siunissami apeqqutit akisassiat atorlugit misissuinerit timiminnik aalatitsisarnermut tunngatillugu nammineerluni nalunaarsuinerit apeqqutit arlaqarnerusut ilanngunneqarnissaat.

Aalanermik uuttortaalluni siunissami misissuisarnissanut tunngatillugu ataatsimut isigalugu uuttuutit eqqortumik atorneqarnissaat atuartunit eqqortinneqarluarput, aamma paasissutissat pitsaassusiisa takutippaat periuseq siunissami misissuinerit atorneqarsinnaalluartoq.

Uuttuut pitsaasumik uuttuissappat qanoq inissisimanissaa pillugu paasissutissiineq, aamma nipittartut sumut aaneqarsinnaallutilluunniit sumi tunniunneqarsinnaanersut paasissutissat eqqortumik uuttortarneqarnissaannut pingaaruteqarput.

Paasissutissanik katersuinerup pitsaanerulersinnissanut periaaserineqarsinnaasut assigiinngitsorpassuupput, aamma pissutsit aalajangersimasut najukkaniittunut tunngasuullutillu pissutsit assigiinngitsut apeqqutaappata nalunaarusiami matumani siunnersuutit pirsariisut pirsarsiarineqarsinnaapput; ilisimatusartut arlariinnik oqaasillit atorneqarnissaat, nipittartorpassuarnik atuartunut tunniussinissaq, najukkamit aallaavilinnik ilisimasamik ingerlatitseqqinneq (attaveqaatit ilisimaneqartut aqqutigalugit, soorlu atuarfiup intranettia, imaluunniit assingusoq), aamma ullut tamaasa malinnaaneq. Taamaalilluni kalaallit meerartaasa inersimasortaasalu timiminnik atuinerisa sivilissusiannik akulikissusiannillu misissuinerit arlaqarnerusut pitsaanerussullu aqqutissiuunneqarput.

Nalunaarusiamut immersueqataasut

Trine Fuhr Nielsen (TFN) suliniummum akisussaasuvoq, paasissutissanik katersuineq isumagalugu aamma nalunaarusiap suliarineranut peqataalluni. Hans Hougaard Frederiksen (HHF) paasissutissanik katersuinerit peqataavoq. Sarah Overgaard Sørensen aalanermut uuttuutit atornissaannik ilitsersuullunilu paasissutissanik katersuinerup naammassereernerani paasissutissanik suliarinnippoq. Jan Christian Brønd paasissutissanik immikkoortiterinermik isumaginnippoq. Christina Schnohr suliamik aallarniisuullunilu suliniummum aqutsisuvoq, suliniummik pilersaarusiornermik isumaginnilluni, paasissutissanik katersuinerup nalaani TFN-imik aamma HHF-imik siunnersuinerit suliaqarluni

aamma nalunaarusiap suliarineranut, kukkunerisiorneqarneranut aamma saqqummiunneqarneranut peqataalluni.

Najoqqutat

- Australian Government Department of Health (2021). *Physical activity and exercise guidelines for all Australians*. <https://www.health.gov.au/health-topics/physical-activity-and-exercise/physical-activity-and-exercise-guidelines-for-all-australians>.
- Brønd, J. C. (2017). *Assessment of physical activity from raw acceleration – Aggregation and wear location*.
- Dahl-Petersen IK, A. M., Grøntved A, Nielsen K. . (2015). *Stillestiddende adfærd – en helbredsrisiko?*
- Ekelund, U., Luan, J., Sherar, L. B., Esliger, D. W., Griew, P., & Cooper, A. (2012). Moderate to vigorous physical activity and sedentary time and cardiometabolic risk factors in children and adolescents. *Jama*, 307(7), 704-712. <https://doi.org/10.1001/jama.2012.156>
- Ekelund, U., Steene-Johannessen, J., Brown, W. J., Fagerland, M. W., Owen, N., Powell, K. E., Bauman, A., & Lee, I. M. (2016). Does physical activity attenuate, or even eliminate, the detrimental association of sitting time with mortality? A harmonised meta-analysis of data from more than 1 million men and women. *Lancet*, 388(10051), 1302-1310. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(16\)30370-1](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(16)30370-1)
- Friis Thing L, S. O. L. (2013). Metoder i idrætsforskning. In Munksgaard (Ed.), (pp. 256-274).
- Knaeps, S., Bourgois, J. G., Charlier, R., Mertens, E., Lefevre, J., & Wijndaele, K. (2018). Ten-year change in sedentary behaviour, moderate-to-vigorous physical activity, cardiorespiratory fitness and cardiometabolic risk: independent associations and mediation analysis. *Br J Sports Med*, 52(16), 1063-1068. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2016-096083>
- Leech, R. M., McNaughton, S. A., & Timperio, A. (2014). The clustering of diet, physical activity and sedentary behavior in children and adolescents: a review. *Int J Behav Nutr Phys Act*, 11, 4. <https://doi.org/10.1186/1479-5868-11-4>
- Naalakkersuisut (2012). *Inuuneritta II - Naalakkersuisuts strategier og målsætninger for folkesundheden 2013-2019*.
- Pandey, A., Salahuddin, U., Garg, S., Ayers, C., Kulinski, J., Anand, V., Mayo, H., Kumbhani, D. J., de Lemos, J., & Berry, J. D. (2016). Continuous Dose-Response Association Between Sedentary Time and Risk for Cardiovascular Disease: A Meta-analysis. *JAMA Cardiol*, 1(5), 575-583. <https://doi.org/10.1001/jamacardio.2016.1567>
- Pedersen, B. K. A., Lars Bo; Bugge, Anna; Nielsen, Glen; Overgaard, Kristian; Roos, Ewa M; von Seelen, Jesper. (2016). *Fysisk Aktivitet - Læring, Trivsel og Sundhed i Folkeskolen*.

- Paarisa. (2020). *Inuuneritta III - Naalakkersuisuts strategi for samarbejdet om det gode børneliv 2020-2030*. https://paarisa.gl/nyheder/2020/09/2020_inuuneritta_iii?sc_lang=da
- Statens Institut for Folkesundhed (2019). *Fysisk aktivitet og stillesiddende adfærd blandt 11-15-årige - National monitorering med objektive målinger*.
- Staudenmayer, J., Zhu, W., & Catellier, D. J. (2012). Statistical considerations in the analysis of accelerometry-based activity monitor data. *Med Sci Sports Exerc*, 44(1 Suppl 1), S61-67. <https://doi.org/10.1249/MSS.0b013e3182399e0f>
- Sundhedsstyrelsen. (2016). *Motorik, fysisk aktivitet og stillesiddende tid hos 0-6-årige børn*.
- Sundhedsstyrelsen. (2018). *Fysisk aktivitet – håndbog om forebyggelse og behandling*.
- Toftager, M. Brønd., J.C. (2019). *Fysisk aktivitet og stillesiddende adfærd blandt 11-15-årige af Sundhedsstyrelsen*.